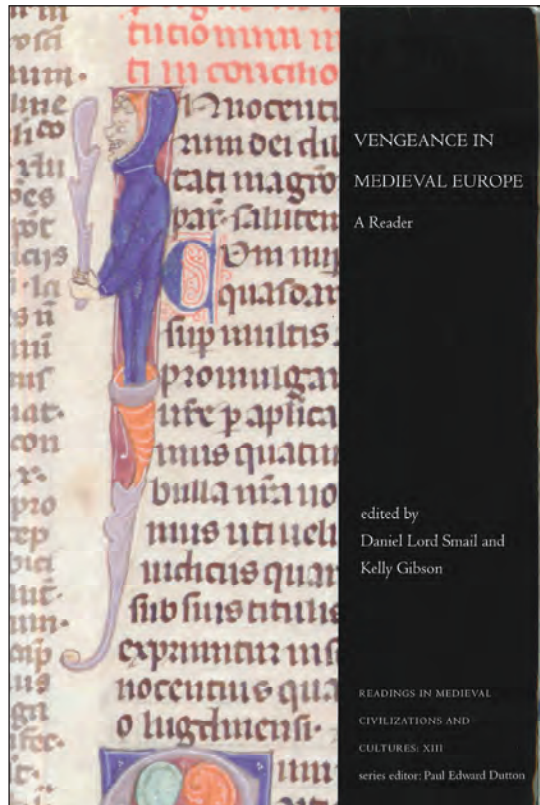

Daniel Lord Smail, Kelly Gibson: VENGEANCE IN MEDIEVAL EUROPE, A READER. READINGS IN MEDIEVAL CIVILISATIONS AND CULTURES: XIII. Dutton, P. E. (ed). Toronto, Toronto University Press, 2009, 469 str.

Kaj je tisto, kar pri ljudeh zbuja željo, potrebo in nujo po maščevanju ter kakršnem koli nasilnem obnašanju je vprašanje, ki si ga najverjetneje zastavi vsak raziskovalec preteklosti, saj so zgodovinske monografije, še posebej pa tiste o srednjeveški zgodovini, polne pričevanj o vojnah, nasilju in o bojih za prevlado. Tema maščevanja v zgodovinskem diskurzu nikakor niti ni noviteta, saj se s tem vprašanjem že stoletja ukvarjajo tako zgodovinarji kot pravni zgodovinarji, v zadnjem času tudi zgodovinski antropologi. Tema tudi ni modna muha, čeprav bi številčnost monografij, študij in zbornikov na to temo, katerih število je zelo poraslo v zadnjih štirih desetletjih, lahko privedlo do takšne posplošitve. Maščevanje je sestavni del življenja v skupnosti in interakcije med družbenimi skupinami ali njihovimi posamezniki. Kdaj se je maščevanje začelo in od kod izvira? Kakšen namen ima maščevanje? Kako je bilo dojet v srednjeveških skupnostih ter kakšen odnos so do maščevanja gojile srednjeveške institucije oziroma pripadniki privilegiranih stanov? Zakaj smo ljudje pravzaprav nagnjeni k temu, da se maščujemo? Kakšne so posledice, ki jih maščevanje prinaša? Ali obstajajo alternative maščevanju in ali se mu lahko sploh izognemo? Kaj lahko storimo, da iz maščevanja ali sovražnega odnosa preidemo (nazaj) k mirnemu sobivanju v skupnosti? Pot do odgovorov na taka in podobna vprašanja nam bo osvetlila zbirka srednjeveških dokumentov, ki jo predstavljam v tem prispevku.

Daniel Lord Smail je raziskovalec in univerzitetni predavatelj zgodovine na Zgodovinskem oddelku (History Department) na Univerzi Harvard v Ameriki. Sam se opredeljuje kot raziskovalec zgodovine in antropologije sredozemskih družb med letoma 1100 in 1600, kar nam potrjuje njegova obsežna in tematsko raznovrstna bibliografija. Daniel Lord Smail je leta 2009, v sodelovanju s takratno doktorandko srednjeveške zgodovine, Kelly Lyn Gibson (ki je na Harvardu leta 2011 doktorirala z disertacijo *Rewriting History: Carolingian Reform and*

Controversy in Biographies of Saints), uredil zbirko virov, ki pričajo o različnih percepcijah maščevanja v srednjeveški Evropi. Zbirka nosi jasen naslov *Vengeance in Medieval Europe, A Reader* in predstavlja trinajsti del v seriji publikacij *Readings in Medieval Civilisations and Cultures*, ki od leta 1998 izhaja pri založbi kanadske Univerze v Torontu, University of Toronto Press, pod uredništvom Paula Edwarda Duttona in se do danes ponša z osemnajstimi tematsko zaokroženih publikacijami virov za evropski srednji vek.

Daniel Lord Smail in Kelly Gibson sta na temo maščevanja v srednjem veku skrbno zbrala, izbrala in sistematično uredila sto šestindvajset tekstov. Metodo sistematizacije zbirke sta urednika opisala z besedami: »Zbirko sva razdelila na tri dele in znotraj vsakega dela razvrstila vire v štiri poglavja z naslednjimi temami: zakoni in statuti, pridige, eksegeze in druge oblike moralne regulacije; zgodovine, življenja svetnikov in drugi narativni viri; ter dokumenti iz prakse.« (»We have divided this collection into three major sections, and have grouped the sources within each section into four chapters with the following themes: laws and statutes; sermons, exegesis, and other forms of moral regulation; histories, lives of saints, and other narrative sources; and documents of practice.«) (str. xviii). Trije deli, na katere referirata urednika, sovpadajo s kronološkimi razmejitvami zgodnjega (400–1000), visokega (1000–1250) in poznega (1250–1500) srednjega veka. Kljub temu, da avtorja v uredniškem predgovoru poudarjata, da je zbirka trodelna, nam že pogled na vsebinsko kazalo nakazuje, da je dejansko razdeljena na štiri dele.

V četrti oziroma iz bralčeve perspektive v prvi, uvodni del (*Prologue*), sta urednika uvrstila zgodovinske vire iz pozne antike, ki so bili v toku celotnega srednjega veka večkrat uporabljeni v različnih diskurzivnih interpretacijah ter so s svojo prisotnostjo ključno vplivali na srednjeveške percepcije maščevanja. Poglavja in odstavki iz Stare in Nove Zaveze so bili osnovno izhodišče v naraciji zgodnje-srednjeveških moralističnih in filozofskih piscev, ki so v svojih tekstih razvijali misli ter na tak način projicirali lastno in družbeno dožemanje moralne in legitimne upravičenosti posameznika do maščevanja. Biblijski teksti so že v svojih prvih zametkih prenašali starodavne koncepte talionskega načela maščevanja (*Oko za oko, zob za zob* [5 Mz 21, 23–24]) in so za omejevanje maščevanja med smrtniki ponujali idejo o ekskluzivni pravici do maščevanja, ki pripada zgolj Bogu (*Maščevanje je moje, jaz bom povrnil* [5 Mz 32,35]), on pa bo vsako krivico in zločin prej ali slej kaznoval. Poleg neposrednih diskurzov o maščevanju pa biblijski teksti poudarjajo tudi pomembnost miroljubnega sobivanja v skupnosti. V nekaterih biblijskih odstavkih je namreč zelo razvidno, da so bile že starozavezne družbe jasno seznanjene z moralno-pravnimi konceptijami mirovnštva (*Blagor tistim, ki delajo za mir* [Lk 6, 20–23]), v katerih se odražajo osnove mediacije in arbitraže, torej dveh med seboj povezanih pravnih praks, ki ljudem v srednjem veku nikakor niso bile tuje, saj so jih ljudje negovali in razvijali vzporedno z družbeno-pravno evolucijo.

Biblijski teksti, ki sta jih urednika uvrstila v uvod (*Prologue*) so vplivali na tekste, ki sestavljajo že omenjene tri sestavne dele zbirke. Teksti moralističnih in filozofskih piscev so od zgodnjega srednjega veka dalje obravnavali vpliv čustev, ki so vodili posameznike v maščevanje. Srednjeveški menihi in opati so v svojih pridigah izpostavljali pomembnost omejevanja jeze in vlivali vero in upanje v resničnost in pravičnost božjega maščevanja, s čimer so želeli vplivati na svoje avditorije vernikov ter jih na tak način poskušali

odvrniti od nasilja in maščevanja. V zbirko *Vengeance in Medieval Europe* so vključeni tudi izseki iz hagiografij svetnikov, ki nakazujejo na prenos maščevalne božje narave na blažene izbrance, ki so z božjim blagoslovom, zaradi svojih visokih moralnih vrednot, prislužili dolžnost in pravico do prakticiranja pravičnega maščevanja. Tudi srednjeveški vladarji, ki so bili ustoličeni z blagoslovom Svetega sedeža in so vladali po Milosti Božji, so si na podlagi mistične povezave z Bogom prilastili ekskluzivno pravico do maščevanja in kaznovanja svojih vazalov in podložnikov za storjene prekrške in zločine.

V uvodni del so vključene tudi poznoantične kompilacije zakonov Rimskega prava, cesarskih dekretov in Digeste Justinijanovega zakonika, ki so že na prehodu iz antike v zgodnji srednji vek vplivali na zapisovanje običajnega prava Frankov, Karolingov in Anglosasov. V zgodnjih kodifikacijah »barbarskega« prava se nahajajo pravna določila o kaznovanju posameznikov za izvajanje fizičnega nasilja, v njih pa najdemo tudi spiske določenih denarnih odškodnin (kompozicij) in fizičnih kazni za zločine oziroma kazniva dejanja, v katerih se jasno zrcalijo povezave z antično rimsko pravno tradicijo. Polna oživitve rimske pravne tradicije od desetega stoletja dalje in kanonizacija cerkvenega prava sta posledično vplivali na ustanavljanje pravnih univerz širom Evrope, kjer se je izobraževalo pravne strokovnjake in posvetni notarski kader. To se je odrazilo v razširitvi pismenosti izven kleriških krogov v visokem in poznem srednjem veku in urednikoma obravnavanega zbornika omogočilo, da sta v antologijo vključila precejšnje število mirovnih pogodb, priseg, primerov sodnih obravnav, razsodb in sodnih dvobojev. Pomembni viri, v katerih je tudi izpostavljen narativni diskurz o maščevanju, so srednjeveške kronike, ki nosijo ključne podatke o življenjih posameznih višjih fevdalcev ter podrobne (vendar morda pristranske) opise plemiških vojn (fajd). V zbirko sta urednika zelo premišljeno in estetsko vključila tudi narativne vire, ki so se v ustni tradiciji prenašali iz roda v rod, dokler niso bili naposled zapisani. Taki viri so (nacionalni) junaški epi, med katerimi gre izpostaviti Ep o Beowulfu, islandsko Sago o Njalu in Hildebrandovo pesem, ki pričajo o prisotnosti konceptov maščevanja med vsemi, tudi med nižjimi družbenimi sloji. Ti narativni teksti so kot ustno-slovstveni viri pomembni tudi zaradi njihove visoke stopnje prepoznavnosti ter svetovne literarno-zgodovinske veljave.

Vengeance in Medieval Europe je odlična antološka zbirka prevodov primarnih virov, ki zelo plastično ponazarjajo koncepcije in percepcije maščevanja v srednjeveški Evropi. Vsako kronološko zaokroženo obdobje vsebuje uverturo z uredniškim komentarjem, v katerem so izpostavljene glavne značilnosti obdobja in narava izbranih tekstov. Poleg tega je vsak dokument naslovljen in opremljen s podatki o provenienci dokumenta oziroma o piscu teksta ter o ključnih podatkih o življenju in delu pisca. Ob izbranih izsekih ne manjkajo niti podatki o izvoru oziroma nahajališču originala posameznega dokumenta in navedbe morebitnih starejših objav dokumenta ter podatki o prevajalcih tekstov. Zbirka je izjemno uporabna za vse raziskovalce maščevanja v zgodovinskem kontekstu, saj vsebuje najbolj reprezentativne tekste in vire, ki so bili do izida te publikacije povečini neprevedeni in neobjavljeni oziroma dostopni samo v originalu. Nekateri viri v zbirki, ki so predhodno že bili objavljeni kot sestavni deli posameznih zgodovinskih študij ali zbornikov, pa so v uredništvu Daniela Lorda Smaila in Kelly Gibson doživeli jezikovno modernizacijo in prevodno osvežitev.

Potrebno je poudariti, da so dokumenti, ki sta jih urednika izbrala, nastali na območju Britanskega otočja, Iberskega polotoka, Francije, Svetega rimsko-nemškega cesarstva in Apeninskega polotoka, le peščica tekstov pa iz vidika provenience sega na sever Evrope, na Islandijo in na Skandinavski polotok. Nabor virov nakazuje, da je srednjeveška Evropa v percepciji svetovno renomiranih medievistov še vedno omejena na območje današnje Zahodne Evrope, natančneje na germansko in romansko govoreči svet. Razen Justinijanovega zakonika, ki je kot evolucijska etapa v razvoju rimskega prava vplival na razvoj pravnih institucij v celotni srednjeveški in novoveški Evropi, zbirka ne vsebuje virov, ki so nastali vzhodneje in jugo-vzhodneje od srednjeveških meja Svetega rimsko-nemškega cesarstva. Vsemu navkljub je potrebno poudariti, da sta Daniel Lord Smail in Kelly Gibson opravila izjemno delo in uresničila namen sestave antologije, ki bo zagotovo olajšala delo raziskovalcem maščevanja v kateri koli humanistični disciplini ter bo z izbranimi teksti prispevala k produkciji nadaljnjih komparativnih in kontrastivnih raziskav.

Angelika Ergaver